

Finansira
Evropska unija

Direkcija za evropske/europske integracije
Дирекција за европско интеграције

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
AGENCIJA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA
BOSNE I HERCEGOVINE

Vodič za integrisanje perspektive rodne ravnopravnosti u procesu IPA programiranja za oblast demokratije i vladavine prava

Ministarstvo za evropske integracije i
međunarodnu saradnju Republike Srpske

VLADA REPUBLIKE SRPSKE
Gender centar – Centar za jednakost
i ravnopravnost polova

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
Vlada Federacije Bosne i Hercegovine
Ured Vlade Federacije Bosne i Hercegovine
za evropske integracije

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA
GENDER CENTAR
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Ova publikacija je nastala uz finansijsku pomoć Evropske unije.
Njen sadržaj isključiva je odgovornost UN Women i nužno ne odražava stavove Evropske unije.

© 2021. UN Women. Sva prava pridržana.
Proizvedeno od strane UN Women ureda u Bosni i Hercegovini.

U sklopu projekta, “EU Podršku za rodnu ravnopravnost” podržana je izrada ove publikacije. Projekat provodi UN Women uz finansijsku pomoć Evropske unije.

Autorica: Andrea Rakanović Radonjić
Dizajner: Bojan Galić

Molimo da ovu publikaciju citirate na sljedeći način: UN Women (2021).
Vodič za integrisanje perspektive rodne ravnopravnosti u procesu IPA programiranja za sektor demokratije i vladavine prava. Sarajevo, Bosna i Hercegovina.

Vodič za integrisanje perspektive rodne ravnopravnosti u procesu IPA programiranja

za sektor demokratije i vladavine prava

Oktobar, 2021.

EU Podrška za rodnu ravnopravnost
Gender Equality Facility

Sadržaj

Uvod	4
1. Šta je rodna analiza?	5
1.1. Provođenje rodne analize	5
1.2. Kontrolni popis za provođenje rodne analize (<i>Checklist-a</i>) – opšti za sve sektore	6
1.3. Kontrolni popis za provođenje rodne analize (<i>Checklist-a</i>) za sektor demokratija i vladavina prava	7
1.4. Kako koristiti kontrolni popis za provođenje rodne analize (<i>Checklist-a</i>) za sektor demokratija i vladavina prava?	9
2. Urođnjavanje (Gender mainstreaming) u IPA III programiranju	16
3. Aneks I: Pomoćna lista pitanja za urođnjavanje (<i>Gender mainstreaming</i>)	19
Bibliografija	21

Tabele

Tabela 1: Kontrolni popis opštih pitanja (<i>Checklist</i>) – svi sektori	6
Tabela 2: Kontrolni popis (<i>Checklist</i>) za sektor demokratija i vladavina prava	7
Tabela 3: Primjer urođnjavanja u Akcionom dokumentu za sektor demokratija i vladavina prava	18

Lista skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
EIGE	Evropski institut za ravnopravnost spolova
EU	Evropska unija
EU GAP	Gender akcioni plan Evropske unije
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
GAP BiH	Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine
IPA	Instrument predpristupne pomoći
RS	Republika Srpska

Uvod

U okviru projekta „EU podrška za rodnu ravnopravnost“, koji finansira Evropska unija (EU), u bliskoj saradnji s Agencijom za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine, Gender centrom Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centrom Vlade Republike Srpske, sprovode se aktivnosti koje se odnose na unaprjeđenje vještina za integrisanje rodne perspektive u procesu Instrument za predprisupne pomoći (IPA) programiranja u oblastima demokratije i vladavine prava, poljoprivrede, te konkurentnosti i inovacija. Jedan od ishoda ovih aktivnosti je i Vodič za integrisanje perspektive rodne ravnopravnosti u procesu IPA programiranja pojedinačno uređen za svaku prioritetnu oblast.

Vodič je informativnog karaktera, sektorski orjentisan, namijenjen kao pomoćno sredstvo za profesionalce koji rade na pripremi i izradi dokumenata za prijavu programa i projekata za korištenje predpristupnih fondova. Namijenjen je koordinatorima/icama, kolegama/icama koji rade kao IPA/EU kontakt osobe unutar institucija u kojima su zaposleni, kao i svim zainteresovanim osobama kojima je oblast rodne ravnopravnosti uža specijalnost ili područje interesa. Sadrži praktične savijete i alate za prepoznavanje i uključivanje perspektive rodne ravnopravnosti u sprovođenje planiranih aktivnosti.

1. Šta je rodna analiza?

Rodna analiza (*eng. gender analysis*) je jedan od važnijih alata za urodnjavanje (*eng. gender mainstreaming*) kojom se identifikuju razlike između žena i muškaraca, djevojčica i dječaka u smislu društvenog položaja, pristupa resursima, ograničenja i mogućnosti, kao i raspodjele moći u nekom datom kontekstu. Jedan od ciljeva rodne analize je da se često zanemarene rodne razlike učini vidljivim. Uz pomoć rodne analize kreatori i kreatorke politika razumiju rodne neravnopravnosti u određenoj situaciji ili sektoru, jer pored toga što opisuje trenutno stanje rodni razlika, istražuje i njihove uzroke i posljedice (EIGE, 2020a). Svrha rodne analize je identifikovanje i razrješavanje rodni nejednakosti kroz:

- priznavanje razlika između žena i muškaraca, na osnovu nejednake raspodjele resursa, mogućnosti, ograničenja i moći;
- osiguravanje da se različite potrebe žena i muškaraca jasno identifikuju i adresiraju u svim fazama ciklusa programa/projekta (planiranje i dizajn programa/projekta, implementacija, monitoring i evaluacija);
- prepoznavanje da politike, programi i projekti mogu imati različite efekte na žene i muškarce;
- traženje i artikulisanje gledišta žena i muškaraca i njihov kritički doprinos u razvoju politika, programa i projekata;
- promovisanje učešća i angažovanja žena u društvenom, političkom i ekonomskom životu;
- promovisanje bolje informisanih i rodno odgovornih i efikasnih intervencija.

Rodna analiza pruža informacije o različitim ulogama žena i muškaraca na različitim nivoima u politikama, programima i projektima; njihov odgovarajući pristup i kontrolu nad resursima, te materijalne i nematerijalne koristi društva; njihove rodno specifične potrebe, prioritete i odgovornosti.

1.1 Provođenje rodne analize

Provođenje rodne analize odvija se u tri koraka:

1. *Prikupljanje podataka koji su razvrstani prema polu primarno od zvaničnih statističkih institucija i drugih izvora.* Ovaj korak podrazumijeva prikupljanje statističkih podataka koji se obrađuju od strane zvaničnih statističkih institucija (Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Federalni zavod za statistiku i Republički zavod za statistiku Republike Srpske). Pored ovih podataka, prikupljaju se i podaci iz ranijih istraživanja koja su sprovedena vezana za predmet rodne analize, kao i podaci koji se odnose na evidencije relevantnih institucija, te podaci iz ekspertskih izvještaja i drugi relevantni podaci. Dužna pažnja se treba posvetiti pravnom, društvenom i ekonomskom kontekstu, kao i specijalističkim izvještajima koji se odnose na određene ciljne grupe.
2. *Otkrivanje rodni razlika i uzroka rodne neravnopravnosti.* Na osnovu analize prikupljenih podataka otkrivaju se razlike između muškaraca i žena i uzroci rodne neravnopravnosti. Prilikom otkrivanja rodni nejednakosti pažnja se treba obratiti na učešće žena/muškaraca, dostupnost resursa, norme i društvene vrijednosti koje se odnose na muškarce/žene i njihova prava. U ovom koraku potrebno je identifikovati i posljedice i efekte rodne neravnopravnosti. Ukoliko se ovaj korak preskoči stvara se rizik da program/projekat ima direktan ili indirektan diskriminatorni efekat.
3. *Zaključivanje kao osnov za donošenje programa/projekata.* U ovom koraku se definišu mjere u programu/projektu koje će doprinijeti rješavanju uočenih rodni nejednakosti.

1.2 Kontrolni popis za provođenje rodne analize (*Checklist-a*) – opšti za sve sektore

Prilikom provođenja rodne analize za potrebe IPA programiranja, za prioritetne sektore demokratija i vladavina prava, poljoprivreda i ruralni razvoj i konkurentnost i inovacije kreiran je kontrolni popis pitanja (*checklist-a*) za provođenje rodne analize, koji je prilagođen za svaki od navedenih sektora u skladu sa njihovim specifičnostima. Rodna analiza u IPA programiranju je postupak procjene implikacija za žene i muškarce svakog planiranog programa/projekta/akcije, uključujući zakonodavstvo, politike, programe ili projekte, u svim oblastima i na svim nivoima. Na ovaj način problemi i iskustva žena i muškaraca uključuju se kao sastavni dio u planiranje, implementaciju, praćenje i evaluaciju programa i projekata u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama, što će osigurati da planirane aktivnosti umanje postojeće nejednakosti između muškaraca i žena. Krajnji cilj je smanjivanje rodni razlika i poboljšanje ravnopravnosti polova u društvu/državi. Kontrolni popis pitanja (*checklist-a*) koja se nalazi u nastavku može se koristiti za rodnu analizu u svim sektorima.

Tabela 1. Kontrolni popis opštih pitanja (*Checklist*) –svi sektori

Zakoni i politike	☐ Koji su glavni zakoni koji uređuju sektor? ☐ Sadrže li ovi zakoni izričite reference na žene i muškarce? ☐ Da li zakon/politika dodjeljuje prava samo ženama/muškarcima, određenom nivou obrazovanja ili drugom statusu? Da li su ovi zahtjevi neophodni i proporcionalni?
Institucije	☐ Koje institucije upravljaju sektorom? ☐ Koji je mehanizam za ravnopravnost polova u sektoru?
Zastupljenost muškaraca i žena	☐ Kolika je zastupljenost žena/muškaraca po sektorima? ☐ Kakav je omjer žena/muškaraca u funkcijama i donošenju odluka? ☐ Koji faktori stimuliraju zastupljenost žena/muškaraca u vašem sektoru? ☐ Postoji li i kakva je razlika u platama između muškaraca i žena u vašem sektoru?
Nedostatci u podacima	☐ Koji podaci razvrstani prema polu su dostupni u vašem sektoru? ☐ Da li upustva za dokumentovanje na nivou države ili dugim nivoima podrazumijevaju redovno prikupljanje podataka razvrstanih prema polu? ☐ Da li se podaci prikupljaju i analiziraju u svrhu boljeg razumijevanja rodni pitanja i izrade mjera za smanjenje rodni razlika?
Procesi upravljanja kadrovskim kapacitetima	Zapošljavanje: ☐ Da li u javnim institucijama postoji jasan postupak zapošljavanja? ☐ Da li se prate politike javnog zapošljavanja i prikupljaju podaci radi procjene rodni balansa i kreiranja mjera? ☐ Koji alati o ravnopravnosti polova su uključeni u proces uvođenja u posao? Unapređenje i stručno usavršavanje ☐ Kako unapređenje i stručno usavršavanje osiguravaju poštovanje principa rodne ravnopravnosti i nediskriminacije? ☐ Koje su predviđene mjere u slučaju uznemiravanja/seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu? ☐ Koji su zahtjevi za kontinuiranu edukaciju o ravnopravnosti polova i nediskriminaciji?
Razlika u plati i profesionalna segregacija	☐ Kako funkcioniraju sistem praćenja primjene propisa koji tretira različito plaćanje rada u odnosu na pol i profesionalnu segregaciju? ☐ Koji su postojeći pravni lijekovi za rješavanje razlike u platama i profesionaln segregaciju?
Neformalne prepreke za ravnopravnost polova u sektoru	☐ Kakva su očekivanja od žena i muškaraca u sektoru? ☐ Da li ženama/muškarcima nedostaje vremena ili finansijskih sredstava za učešće u sektorskim aktivnostima? ☐ Da li ženama/muškarcima nedostaje samopouzdanja ili iskustva koje je potrebno za sektorske aktivnosti?

Učešće zainteresovanih strana	☐ Na koga direktno utiču aktivnosti programa/projekta? ☐ Kako su organizovane javne konsultacije? Ko u njima učestvuje? ☐ Ko nije uključen u proces javnih konsultacija i zašto?
Pristupačnost javnih usluga	☐ Da li program/projekat jasno objašnjava svrhu usluge? ☐ Kako proces pružanja usluga utiče na žene i muškarce? ☐ Da li žene i muškarci različito doživljavaju pružanje usluga?
Uticaj na ravnopravnost polova	☐ Koje se utvrđene rodne potrebe/problemi rješavaju ovim programom/projektom? Kako će program/projekat doprinijeti ravnopravnosti polova? ☐ Kako se to odnosi na postojeće ciljeve ravnopravnosti polova u sektoru? ☐ Kako će planirana aktivnost doprinijeti promjeni postojećih rodni uloga i očekivanja? ☐ Kako će to uticati na utvrđenu rodnu segregaciju? ☐ Kako će to uticati na učešće žena i muškaraca u pripremi, sprovođenju i praćenju? ☐ Da li će program/projekat uticati na mogućnosti žena i muškaraca da učestvuju u donošenju odluka?

Prilagođeno iz: Vodič za ravnopravnost polova i osvijestene politike: Evropska unija i proces pristupanja, UN Women BiH (2020a).

1.3 Kontrolni popis za provođenje rodne analize (*checklist-a*) za sektor demokratija i vladavina prava

U svrhu omogućavanja što efikasnijeg provođenja rodne analize u postupku IPA programiranja za sektor demokratija i vladavina prava kreiran je kontrolni popis (*checklist-a*) posebno namjenjena za ovaj sektor. U kontrolnom popisu pitanja su grupisana u devet tematskih područja: Zakoni i politike; Institucije; Zastupljenost muškaraca i žena; Nedostatci u podacima; Procesi upravljanja kadrovskim kapacitetima; Razlika u plati i profesionalna segregacija; Neformalne prepreke u ravnopravnosti polova u sektoru demokratija i vladavina prava; Učešće zainteresovanih strana i pristupačnost javnih usluga. Pored navedenih, kontrolni popis za sektor demokratija i vladavina prava sadrži i procjenu uticaja na ravnopravnost polova.

Tabela 2: Kontrolni popis (*Checklist*) za sektor demokratija i vladavina prava

Zakoni i politike	☐ Koji su glavni zakoni koji uređuju sektor? ☐ Sadrže li ovi zakoni izričite reference na žene i muškarce? ☐ Da li zakon/politika dodjeljuje prava samo ženama/muškarcima, određenom nivou obrazovanja ili drugom statusu? Da li su ovi zahtjevi neophodni i proporcionalni?
Institucije	☐ Koje institucije upravljaju sektorom? ☐ Koji je mehanizam za ravnopravnost polova u sektoru?
Zastupljenost muškaraca i žena	☐ Kolika je zastupljenost žena/muškaraca po sektorima? ☐ Kakav je omjer žena/muškaraca u funkcijama i donošenju odluka? ☐ Koji faktori stimulišu zastupljenost žena/muškaraca u vašem sektoru? ☐ Postoji li i kakva je razlika u platama između muškaraca i žena u vašem sektoru?
Nedostatci u podacima	☐ Koji podaci razvrstani prema polu su dostupni u vašem sektoru? ☐ Da li uputstva za dokumentovanje na nivou države ili dugim nivoima podrazumijevaju redovno prikupljanje podataka razvrstanih prema polu? ☐ Da li se podaci prikupljaju i analiziraju u svrhu boljeg razumijevanja rodni pitanja i izrade mjera za smanjenje rodni razlika?

Procesi upravljanja kadrovskim kapacitetima	Zapošljavanje: ☐ Da li u javnim institucijama postoji jasan postupak zapošljavanja? ☐ Da li se prate politike javnog zapošljavanja i prikupljaju podaci radi procjene rodno balansa i kreiranja mjera? ☐ Koji alati o ravnopravnosti polova su uključeni u proces uvođenja u posao? Unapređenje i stručno usavršavanje: ☐ Kako unapređenje i stručno usavršavanje osiguravaju poštovanje principa rodne ravnopravnosti i nediskriminacije? ☐ Koje su predviđene mjere u slučaju uznemiravanja/seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu? ☐ Koji su zahtjevi za kontinuiranu edukaciju o ravnopravnosti polova i nediskriminaciji?
Razlika u plati i profesionalna segregacija	☐ Kako funkcioniše sistem praćenja primjene propisa koji tretira različito plaćanje rada u odnosu na pol i profesionalnu segregaciju? ☐ Koji su postojeći pravni lijekovi za rješavanje razlike u platama i profesionalnu segregaciju?
Neformalne prepreke za ravnopravnost polova u sektoru demokratija i vladavina prava	☐ Kakva su očekivanja od žena i muškaraca u sektoru? ☐ Da li ženama/mušarcima nedostaje vremena ili finansijskih sredstava za učešće u sektorskim aktivnostima? ☐ Da li ženama/mušarcima nedostaje samopouzdanja ili iskustva koje je potrebno za sektorske aktivnosti?
Učešće zainteresovanih strana	☐ Na koga direktno utiču aktivnosti programa/projekta? ☐ Kako su organizovane javne konsultacije? Ko u njima učestvuje? ☐ Ko nije uključen u proces javnih konsultacija i zašto?
Pristupačnost javnih usluga	☐ Da li program/projekat jasno objašnjava svrhu usluge? ☐ Kako proces pružanja usluga utiče na žene i muškarce? ☐ Da li žene i muškarci različito doživljavaju pružanje usluga?
Uticaj na ravnopravnost polova	☐ Koje se utvrđene rodne potrebe/problemi rješavaju ovim programom/projektom? Kako će program/projekat doprinijeti ravnopravnosti polova? ☐ Kako se to odnosi na postojeće ciljeve ravnopravnosti polova u sektoru? ☐ Kako će planirana aktivnost doprinijeti promjeni postojećih rodni uloga i očekivanja? ☐ Kako će to uticati na utvrđenu rodnu segregaciju? ☐ Kako će to uticati na učešće žena i muškaraca u pripremi, sprovođenju i praćenju? ☐ Da li će program/projekat uticati na mogućnosti žena i muškaraca da učestvuju u donošenju odluka?

Prilagođeno iz: *Rodno osvijestene politike u sektoru demokratija i vladavina prava*, UN Women BiH (2020a).

1.4 Kako koristiti kontrolni popis za provođenje rodne analize (Checklist-u) za sektor demokratija i vladavina prava?

Za lakše razumijevanje provođenja rodne analize u svrhu pripreme za IPA programiranje za svako tematsko područje iz kontrolnog popisa dat je primjer kao u tabeli.¹ Kontrolni popis može poslužiti kao primjer na koji način odgovoriti na pitanja, te kako koristiti rezultate rodne analize tokom IPA programiranja. Od posebne važnosti je ugraditi rezultate rodne analize u akcioni dokument koji se priprema, te imati komponentu rodne ravnopravnosti zastupljenu u svim dijelovima akcionog dokumenta gdje je to moguće, a ne samo u dijelu akcionog dokumenta koji se odnosi na urođnjavanje.

Zakoni i politike	- Koji su glavni zakoni koji uređuju sektor? - Sadrže li ovi zakoni izričite reference na žene i muškarce? - Da li zakon/politika dodjeljuje prava samo ženama/muškarcima, određenom nivou obrazovanja ili drugom statusu? Da li su ovi zahtjevi neophodni i proporcionalni?
Primjer *Napomena: U odnosu na područje iz sektora Demokratija i vladavina prava u kome se izrađuje program/projekat, referisaće se na niz propisa (zakoni, podzakonski akti, strategije, akcioni dokumenti i sl) koji se odnose na to specifično područje	<i>U skladu sa EU GAP (Gender akcioni plan Evropske unije²) djevojke i žene ravnopravno učestvuju u ekonomskom životu i imaju jednak pristup svim resursima i društvenim uslugama. U skladu sa istim dokumentom djevojke i žene ravnopravno učestvuju u donošenju odluka. Pri izradi programa provedene su aktivnosti koje su predviđene ciljem 4. Aneksom 1 EU GAP-a koje se odnose na provođenje rodne analize i implementacije njenih rezultata u program, osiguran kvalitet programske dokumentacije, kao i konsultacije sa gender mehanizmima u BiH i organizacijama civilnog društva. Bosna i Hercegovina se u Gender akcionom planu za period od 2018. do 2022. godine (GAP BiH³) obavezala da će sprovesti definisane strateške ciljeve, od kojih je za program izuzetno važan cilj 1: Izrada, provođenje i praćenje programa mjera za unaprjeđenje ravnopravnosti polova u institucijama vlasti, po prioritetnim oblastima. U okviru ovog cilja izdvajaju se dvije oblasti na koje se odnosi program: javni život i donošenje odluka i oblast rada, zapošljavanja i pristup ekonomskim resursima u skladu sa zakonom o ravnopravnosti polova.</i> <i>Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH je usvojen 2003. godine i izmijenjen 2009. godine. Službena prečišćena verzija Zakona koja se trenutno primjenjuje je objavljena 2010. godine. Osnovni cilj Zakona je da regulisanje, promocija i zaštita ravnopravnost polova. Pored navedenog cilja Zakon garantuje jednake mogućnosti za sve građane/ke, kako u javnom tako i u privatnom životu. Funkcija ovog Zakona je dvojaka: zabranjuje diskriminaciju po osnovu pola (i seksualne orijentacije), odnosno, uspostavlja zakonske standarde u oblasti rodne ravnopravnosti. Zakon o ravnopravnosti spolova definiše najniži prag za jednako učešće od 40% na osnovu standarda uspostavljenog Preporukom Savjeta Evrope (2003)322. U skladu sa njegovim odredbama, rodna diskriminacija postoji u situacijama u kojima su žene i muškarci zastupljeni/e s manje od 40%. Taj pristup pokazuje da se na jednako učešće žena i muškaraca gleda kao na jedan od ciljeva rodne ravnopravnosti, što zahtijeva usvajanje privremenih posebnih mjera kada je zastupljenost jednog pola ispod 40%.</i> <i>*U daljem tekstu prema navedenom modelu navesti zakone, strategije, podzakonske akte i druge dokumente koji se odnose na specifično područje akcije.</i>

¹ Važno je imati na umu da u odnosu na oblast za koju se provodi rodna analiza u sektoru demokratija i vladavina prava, potrebno je odgovoriti na sva relevantna pitanja za specifično područje akcije.

² <https://europa.eu/capacity4dev/public-gender/wiki/eu-gender-action-plan-2016-2020>

³ Novi GAP BiH za period od 2022. u pripremi

Institucije	• Koje institucije upravljaju sektorom? • Koji je mehanizam za ravnopravnost polova u sektoru?
Primjer	<i>Institucije koje upravljaju ovom oblašću u sektoru demokratije i vladavine prava su: Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost polova BiH; u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH): Ministarstvo unutrašnjih poslova FBiH, Ministarstvo pravde FBiH; u Republici Srpskoj (RS): Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, Ministarstvo pravde RS, a u Brčko Distriktu Odjeljenje za javne poslove i Odjeljenje za javnu sigurnost.</i> <i>*U daljem tekstu prema navedenom modelu navesti institucije koje su relevantne za specifično područje u kome se planira akcija.</i> <i>Mehanizmi kojima se osigurava ravnopravnost polova u sektoru demokratije i vladavine prava pri izvršnoj vlasti su gender institucionalni mehanizmi: Agencija za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine; Gender centri Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine i Kantonalni koordinacioni odbori za ravnopravnost polova; Komisije/odbori za ostvarivanje ravnopravnosti polova na državnom i entitetskom nivou, Komisije na kantonalnom nivou, Komisije/odbori za ravnopravnost polova skupština opština; u Brčko Distriktu: Komisije/odbori za ravnopravnost polova u sistemu opštinske izvršne vlasti i Brčko Distrikta.</i>

Kada se odgovara na pitanja iz tematskog područja koje se odnosi na zastupljenost žena i muškaraca u sektoru demokratije i vladavine prava potrebno je koristiti zvanične podatke koji su razvrstani prema polu, a koje objavljuju zvanične statističke institucije (Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine: <https://bhas.gov.ba/>, Federalni zavod za statistiku <http://fzs.ba/> i Republički zavod za statistiku Republike Srpske <https://www.rzs.rs.ba/>). Pored navedenih izvora podataka važno je koristiti i druge/interne evidencije kojima se raspolaže u sektoru. Takođe je dobro koristiti i podatke koji su rezultat ranijih istraživanja u sektoru. Prilikom korištenja podataka obavezno je navesti njihov izvor.

Zastupljenost muškaraca i žena	• Kolika je zastupljenost žena/muškaraca po sektorima? • Kakav je omjer žena/muškaraca u funkcijama i donošenju odluka? • Koji faktori stimuliraju zastupljenost žena/muškaraca u vašem sektoru? • Postoji li i kakva je razlika u platama između muškaraca i žena u vašem sektoru?
Primjer	1. <i>Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (2020), u organima vlasti participira 27.4% žena, dok je udio muškaraca 72.6%. U području sigurnosti, prema istom izvoru, u zavisnosti od pozicije na kojoj se nalaze žene su zastupljene u procentima od 5.3 do 14.6%. U planu zapošljavanja u području sigurnosti predviđeno je povećanje učešća žena (npr.opisati ukoliko postoje prednosti zapošljavanja žena kroz formalne konkursne uslove, ili ukoliko postoje određene beneficije za žene).</i> 2. <i>Zastupljenost žena u sudskoj vlasti u Bosni i Hercegovini iznosi 64%, dok su muškarci manje zastupljeni na ovim pozicijama sa procentom od 36% (Agencija za statistiku BiH, 2020). Razlika u platama nije uočena jer se primjenjuju isti koeficijenti za izračunavanje plaćenog rada koji se množe sa utvrđenom cijenom rada u oblasti sudstva.</i> 3. <i>Rodna ravnopravnost je u potpunosti postignuta u tužilaštvima Bosne i Hercegovine, kao i na nivoima entiteta, gdje je zastupljenost muškaraca i žena unazad nekoliko godina gotovo jednaka (51% žena i 49% muškaraca sa statistički neznčajnim odstupanjima). Rodna ravnopravnost u tužilaštvu odgovara demografskoj slici Bosne i Hercegovine (BiH), gdje su žene neznatno brojnije od muškaraca.</i>

U tematskom području koje se odnosi na nedostatke u podacima potrebno je specifično navesti koji podaci nedostaju a važni su za program/projekat koji se priprema. U nekim slučajevima dostupni će biti samo podaci iz zvaničnih statističkih institucija.

Nedostatci u podacima	- Koji podaci razvrstani prema polu su dostupni u vašem sektoru? - Da li upustva za dokumentovanje na nivou države ili dugim nivoima podrazumijevaju redovno prikupljanje podataka razvrstanih prema polu? - Da li se podaci prikupljaju i analiziraju u svrhu boljeg razumijevanja rodni pitanja i izrade mjera za smanjenje rodni razlika?
Primjer	<i>Podaci koji se prikupljaju razvrstani su po polu u skladu sa upustvom za dokumentovanje (Koristiti formalni naziv dokumenta u sektorskom području u kome takav dokument uređuje ovu oblast). Koriste se za redovna mjesečna i godišnja izvještavanja. U sektoru demokratije i vladavine prava u području sigurnosti nedostaju podaci....(navesti koji podaci nedostaju, a koji se odnose na specifičnu akciju)</i>

Prilikom odgovaranja na pitanja koja su vezana za tematsko područje upravljanja kadrovskim kapacitetima potrebno je analizirati najmanje dva aspekta: zapošljavanje i stručnom usavršavanje koje je pretpostavka za unaprjeđenje. U ovom dijelu, u zavisnosti od područja potrebno je opisati i analizirati procedure zapošljavanja i uvođenja u posao, načine planiranja i realizovanja stručnog usavršavanja, ali i procedure koje se odnose na uznemiravanje na radnom mjestu.

Procesi upravljanja kadrovskim kapacitetima	Zapošljavanje: - Da li u javnim institucijama postoji jasan postupak zapošljavanja? - Da li se prate politike javnog zapošljavanja i prikupljaju podaci radi procjene rodni balansa i kreiranja mjera? - Koji alati o ravnopravnosti polova su uključeni u proces uvođenja u posao? Unapređenje i stručno usavršavanje: - Kako unapređenje i stručno usavršavanje osiguravaju poštovanje principa rodne ravnopravnosti i nediskriminacije? - Koji su zahtjevi za kontinuiranu edukaciju o ravnopravnosti polova i nediskriminaciji? - Koje su predviđene mjere u slučaju uznemiravanja/seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu?
Primjer	<i>Zapošljavanje u području sigurnosti sprovodi se kroz postupak zapošljavanja koji započinje javnim konkursom u kome su naznačeni uslovi potrebni za obavljanje poslova u okviru određenog radnog mjesta. Pored propisanih opštih i posebnih uslova koje kandidat/kinja treba zadovoljavati naznačavaju se i karakteristike koje će se pri zapošljavanju tretirati kao prednost (navesti ih ukoliko postoje). Prilikom stupanja na radno mjesto kandidat/kinja se upoznaje sa obavezom izvještavanja i razvrstavanja prikupljenih podataka u odnosu na pol, a u skladu sa Upustvom za dokumentovanje.</i> <i>Stručno usavršavanje se realizuje u skladu sa planom edukacija koji se izrađuje za svaku kalendarsku godinu. Prilikom izbora zaposlenika/ca za stručno usavršavanje vodi se računa o potrebama sektora i o ravnomjernoj zastupljenosti muškaraca i žena u dodatnim edukacijama. Posebni zahtjevi za edukacijama u oblasti rodne ravnopravnosti nisu uočeni. U slučajevima uznemiravanja/seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu postoje propisane procedure usklađene sa zakonskim rješenjima iz ove oblasti (U Republici Srpskoj ova oblast uređena je Zakonom o zaštiti od uznemiravanja na radu).</i>

Razlika u plati i profesionalna segregacija	• Kako funkcioniše sistem praćenja primjene propisa koji tretira različito plaćanje rada u odnosu na pol i profesionalnu segregaciju? • Koji su postojeći pravni lijekovi za rješavanje razlike u platama i profesionalnu segregaciju?
Primjer	<i>U sektoru demokratija i vladavina prava nije posebno razvijen sistem za praćenje primjene propisa kojima se tretira različito plaćanje rada u odnosu na pol i profesionalnu segregaciju. Pojedinačna područja, kao što je specifično područje za akciju, imaju podatke o razlikama u plati koji se prikupljaju na osnovu internih evidencija.</i> <i>*Napomena: Ukoliko postoje podaci iskoristiti ih na način da se opiše trenutno stanje zastupljenosti žena i muškaraca na hijerarhijski višim pozicijama, koje utiču i na visinu plate. Takođe, opisati na koji način se koriste (ukoliko je to slučaj) pravni lijekovi za rješavanje razlike u platama i profesionalnu segregaciju.</i>

U tematskom području koje se odnosi na neformalne prepreke za ravnopravnost polova u sektoru demokratije i vladavine prava, rodnom analizom je potrebno obuhvatiti sve važne aspekte života pojedinca (muškarca i žene), te analizirati i njihove rodne uloge koje značajno mogu doprinjeti mogućnostima ostvarivanja rodne ravnopravnosti.

Neformalne prepreke za ravnopravnost polova u sektoru demokratija i vladavina prava	• Kakva su očekivanja od žena i muškaraca u sektoru? • Da li ženama/muškarcima nedostaje vremena ili finansijskih sredstava za učešće u sektorskim aktivnostima? • Da li ženama/muškarcima nedostaje samopouzdanja ili iskustva koje je potrebno za sektorske aktivnosti?
Primjer	<i>Očekivanja od muškaraca i žena u formalnom smislu u sektoru demokratija i vladavina prava su jednaka. Često se zanemaruju rodne uloge žena i muškaraca koje utiču na nejednake pozicije žena i muškaraca, kao npr. za napredovanje u službi u oblasti sigurnosti potrebno je pet godina kontinuiranog rada. U ovom slučaju žena koja je koristila porodijsko odsustvo u periodu od pet godina nema kontinuiran rad i diskvalifikovana je po tom osnovu za napredovanje. Sa aspekta obrazovanja i edukacija, žene su često zbog uloga koje se odnose na brigu o djeci ili drugim članovima porodice onemogućene da se kontinuirano edukuju, što ih stavlja u neravnotežan položaj sa muškarcima. Zbog različitih očekivanja i rodni uloga u društvu, žene i muškarci i u oblasti demokratije i vladavine prava u istom životnom dobu često imaju različita iskustva koja su potrebna za sektorske aktivnosti, a samim tim i napredovanje.</i>

Prilikom rodne analize dužnu pažnju treba posvetiti zainteresovanim stranama i njihovom učešću u programiranju i drugim aktivnostima. Kao posebno pitanje u sektoru demokratije i vladavine prava izdvaja se pitanje procesa javnih konsultacija prilikom izrade programa, politika i projekata. Najava i informacije o početku procesa javnih konsultacija treba biti transparentnije vidljiva u javnosti, kako bi u procesu *de facto* mogle učestvovati sve zainteresovane strane.

Učešće zainteresovanih strana	• Na koga direktno utiču aktivnosti programa/projekta? • Kako su organizovane javne konsultacije? Ko u njima učestvuje? • Ko nije uključen u proces javnih konsultacija i zašto?
Primjer	<i>Aktivnosti koje se sprovode u programu/projektu direktno utiču na žene zaposlene u sektoru demokratije i vladavine prava u području sigurnosti i korisnike usluga sistema sigurnosti. Aktivnosti koje se odnose na žene zaposlene u sektorskom području sigurnosti su: promocija obrazovanja za navedeno područje, sa akcentom na uključivanje većeg broja žena u obrazovanje za ovo područje; usklađivanje internih propisa koji se odnose na napredovanje i edukacije sa rodnim ulogama žena i sl. Aktivnosti koje se odnose na korisnike usluga odnose se na povećanje broja i unapređenje postojećih usluga koje se pružaju u sistemu sigurnosti građanima i građankama Bosne i Hercegovine iz svih dobrih skupina.</i> <i>U procesu javnih konsultacija uključeni su gender institucionalni mehanizmi na nivou BiH i entiteta, te organizacije civilnog društva koje u svojoj djelatnosti fokus imaju i na bezbjednosti. (Npr. U Republici Srpskoj trenutno se od strane Fondacije Udružene žene, a uz podršku UN Women BiH, provodi program: "Banjaluka grad sa nultom tolerancijom na seksualno uznemiravanje i zlostavljanje", koji za cilj ima smanjenje seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja u javnom prostoru.)</i>

Pristupačnost javnih usluga je tematsko područje u kome se u procesu rodne analize trebaju analizirati usluge koje su predviđene programom/projektom, njihova svrha i uticaj na muškarce i žene.

Pristupačnost javnih usluga	• Da li program/projekat jasno objašnjava svrhu usluge? • Kako proces pružanja usluga utiče na žene i muškarce? • Da li žene i muškarci različito doživljavaju pružanje usluga?
Primjer	<i>U programu su kroz aktivnosti koje će se sprovoditi jasno objašnjene svrhe pojedinih usluga (navesti specifičnu svrhu) i njihov uticaj na žene i muškarce. U prvom redu kroz specifični cilj kojim se postiže veći nivo rodne ravnopravnosti u specifičnom području na koje se odnosi akcija, a realizuje se kroz povećanje udjela žena u opštem broju zaposlenih u sektoru demokratije i vladavine prava, područje sigurnosti, ali i broja žena koje su neposredne pružateljke usluga u području sigurnosti.</i>

Uticaj na ravnopravnost polova se utvrđuje ispitivanjem programa, politika, planova i aktivnosti u svrhu definisanja načina na koji će oni uticati na muškarce i žene. Riječ je o alatu koji se koristi za urođnjavanje (*eng. gender mainstreaming*) politika čiji je cilj eliminisanje diskriminatornih efekata i promovisanje rodne ravnopravnosti.

Uticaj na ravnopravnost polova	• Koje se utvrđene rodne potrebe/problemi rješavaju ovim programom/projektom? Kako će program/projekat doprinijeti ravnopravnosti polova? • Kako se to odnosi na postojeće ciljeve ravnopravnosti polova u sektoru? • Kako će planirana aktivnost doprinijeti promjeni postojećih rodni uloga i očekivanja? • Kako će to uticati na utvrđenu rodnu segregaciju? • Kako će to uticati na učešće žena i muškaraca u pripremi, sprovođenju i praćenju? • Da li će program/projekat uticati na mogućnosti žena i muškaraca da učestvuju u donošenju odluka?
Primjer	<i>Rodnom analizom je utvrđeno da se potrebe u sistemu sigurnosti odnose na povećanje broja zaposlenih radnika/ca u nekoliko sektora. Posebno je izražena potreba povećanja broja žena u redu zaposlenih na svim pozicijama. Nekoliko aktivnosti u programu (navesti aktivnosti) odnose se upravo na promociju obrazovanja za područje sigurnosti na svim nivoima, te regrutovanje žena u redove onih koji se školuju za ovu oblast.</i> <i>Ove aktivnosti su direktno usmjerene na povećanje rodne ravnopravnosti jer stvaraju pretpostavku za zapošljavanje većeg broja žena u sistemu. Sa povećanjem broja žena u redovima zaposlenih na svim pozicijama u sistemu sigurnosti uticaće se na izmjenu percepcije o mogućnostima žena na pojedinim pozicijama u sistemu sigurnosti koje se tradicionalno percipiraju kao muške pozicije i poslovi.</i> <i>Dugoročno, ovaj efekat bi se mogao osjetiti i na društvenoj percepciji rodni uloga koja tradicionalno ženi dodjeljuje uloge vezane za brigu o djeci i drugim članovima porodice, te ravnomjerniju raspodjelu neplaćenih poslova između žena i muškaraca, koji su uglavnom vezani za domaćinstvo. U pogledu rodne segregacije, očekivani ishodi su promjene uslova za napredovanje koji bi žene i muškarce stavljali u ravnopravni položaj uzimajući u obzir upravo rodne uloge koje imaju muškarci odnosno žene.</i> <i>Ukoliko se postigne veći nivo rodne ravnopravnosti u oblasti sigurnosti, stvoriće se preduslovi da procentualno veći broj žena bude u poziciji da učestvuje u donošenju odluka, što je u direktnoj vezi sa hijerarhijskim napredovanjem. Aktivnosti iz ove akcije predviđaju srazmjeran broj žena i muškaraca koji će učestvovati u pripremi, sprovođenju i praćenju programa, kako bi se osiguralo da se uključe perspektive žena i muškaraca u sve faze programa. Dugoročni cilj programa je smanjenje rodni razlika u oblasti sigurnosti u sektoru demokratije i vladavine prava.</i>

2. Urođnjavanje (*eng. gender mainstreaming*) u IPA programiranju

IPA III je instrument predpristupne pomoći koji je baziran na novoj metodologiji raspodjele novca koja podrazumijeva finansiranje projekata, bez unaprijed određenih sredsotva za države.

Kroz IPA III program u BiH, buduća pomoć Evropske unije baziraće se na Programskom okviru IPA III, kao što je IPA strateški dokument koji se fokusira na prioritete u procesu pristupanja. Ovaj dokument obuhvata sve specifične ciljeve Uredbe o IPA III, uključujući šest vodećih inicijativa. Okvir za programiranje osmišljen je kao jedinstveni dokument koji obuhvata sve akcije korisnika programa IPA III sa zajedničkim finansijskim alokacijama. Okvir za IPA III ima nekoliko glavnih karakteristika, prvenstveno pomoć u implementaciji prioriteta iz Strategije proširenja za Zapadni Balkan, ostvarivanje maksimalnog uticaja šest vodećih inicijativa, primjenu sektorskog pristupa u prepristupnoj pomoći da bi se dao efikasan, na rezultate usmjeren i mjerljiv podsticaj za domaće reforme usmjerene na ispunjenje uslova za pridruživanje, koje će uzeti u obzir relevantne strategije i sektorske politike na državnom nivou.

Važno je napomenuti da EU GAP III pruža politički okvir sa pet stubova akcije za ubrzanje napretka u ispunjavanju međunarodnih obaveza. Promovisanje rodne ravnopravnosti jeste prioritet svih vanjskih politika i akcija: nudi mapu puta za rad zajedno sa svim zainteresovanim stranama na nacionalnom, regionalnom i multilateralom nivou; pojačava akcije u svim tematskim oblastima i osigurava transparentnost rezultata. 85% svih novih akcija u vanjskim pomoćima biće orjentisano na postizanje ravnopravnosti polova i osnaživanju žena. EU GAP III uvodi stroga pravila za primjenu i praćenje rodne ravnopravnosti u svim sektorima. Sva vanjska pomoć u svim sektorima, uključujući vladavinu prava, infrastrukturu, energetiku, poljoprivredu, digitalizaciju i mješovita sredstva trebala bi integrisati rodnu perspektivu i podržati rodnu ravnopravnost.

Urođnjavanje (*eng. gender mainstreaming*⁴) podrazumijeva ugradnju prioriteta i potreba žena i muškaraca u sve zakone, strategije, planove, programe i akcije društva, radi postizanja jednakosti i ravnopravnosti polova, uzimajući u obzir, na nivou planiranja, posljedice koje će ove akcije imati na žene i muškarce. Urođnjavanje (*gender mainstreaming*) kao termin je uveden u upotrebu donošenjem Pekinške deklaracije i platforme za akciju, na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama (UN, 1995). Mnoge države su sporazumno usvojile urođnjavanje kao važnu globalnu strategiju za postizanje ravnopravnosti polova. U tu svrhu, potrebno je da se pitanja ravnopravnosti polova shvate kao međusobno uvažavanje, podrška i saradnja svih žena i muškaraca na dobrobit cijelog društva.

Prema stanovištu Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE), uvođenje rodne ravnopravnosti prihvaćeno je na međunarodnom planu kao strategija za ostvarivanje rodne ravnopravnosti. Uključuje integraciju rodne perspektive u pripremu, dizajn, implementaciju, praćenje i evaluaciju politika, regulatornih mjera, programa i projekata, s ciljem promovisanja ravnopravnosti žena i muškaraca i borbe protiv diskriminacije.⁵ Drugim riječima, urođnjavanje predstavlja uvođenje rodne perspektive u sadržaj različitih politika, kao i rješavanje pitanja zastupljenosti žena i muškaraca u datoj oblasti politike.

Za uključivanje rodne perspektive koriste se alati koje treba shvatiti kao operacionalizovane instrumente za urođnjavanje koji se mogu koristiti odvojeno ili se mogu kombinovati kako bi se oblikovali različiti programi, u smislu ciljeva, pristupa i dimenzija.⁶

4 Termin *gender mainstreaming* na jezicima naroda u Bosni i Hercegovini prevodi se različito. Za potrebe ovog vodiča koristiće se termin urođnjavanje. Indeks pojmova (rječnik) iz oblasti rodne ravnopravnosti na jezicima i pismima naroda Bosne i Hercegovine dostupan je na zvaničnoj internet prezentaciji Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE) na sledećim linkovima:

<https://eige.europa.eu/thesaurus?lang=bs>, <https://eige.europa.eu/thesaurus?lang=hr>
<https://eige.europa.eu/thesaurus?lang=sr-Cyrl-BA>, <https://eige.europa.eu/thesaurus?lang=sr>

5 <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>

6 <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1409?lang=bs>

Alati koji se koriste za urođnjavanje su:

1. *Statistički podaci razvrstani prema polu (eng. gender disaggregated data)* koji podrazumijevaju prikupljanje podataka i njihovo razvrstavanje po polu/rodu sa svrhom omogućavanja socioekonomske rodne analize po različitim oblastima.
2. *Rodna analiza (eng. gender analysis)* je jedan od važnijih alata za urođnjavanje kojom se identifikuju razlike između žena i muškaraca, djevojčica i dječaka u smislu društvenog položaja, pristupa resursima, ograničenja i mogućnosti, kao i raspodjele moći u nekom datom kontekstu.⁷
3. *Kontrolni popis za projekte i programe (eng. checklist)* je alat u kome je sadržan popis pitanja na koja se treba odgovoriti kako bi se sprovela rodna analiza. Služi kao regulator postupka, te osigurava kvalitet sprovođenja rodne analize.⁸
4. *Procjena uticaja u odnosu na pol (eng. gender impact assessment)* predstavlja ispitivanje politika, programa, propisa, planova i aktivnosti u svrhu utvrđivanja njihovog uticaja na muškarce i žene, a sa ciljem eliminisanja diskriminatornih efekata i promovisanja rodne ravnopravnosti.
5. *Rodno odgovoran budžet (eng. gender responsive budget)* je alat za urođnjavanje kojim se rodna dimenzija ugrađuje u cijeli proces budžetiranja. Predstavlja sistemsko uvođenje principa jednakosti i rodne ravnopravnosti u proces planiranja, izvršenja i kontrole budžeta, sa svrhom efikasnije i pravednije raspodjele sredstava. Ovo podrazumijeva identifikovanje i uvažavanje potreba različitih grupa muškaraca i žena, što je standard za rodnu ravnopravnost na međunarodnom, nacionalnom i institucionalnom nivou.

Kako je ranije navedeno, promovisanje rodne ravnopravnosti jeste prioritet svih akcija. Stoga je urođnjavanje obavezan segment u izradi svakog programa/projekta koji će se finansirati iz IPA III fonda namijenjenog zemljama koje su u procesu pridruživanja EU. Akcioni dokument⁹ koji se izrađuje kao projektni prijedlog sadrži obavezan dio urođnjavanja, koji se opisuje u posebnom poglavlju¹⁰.

U daljem tekstu dat je primjer urođnjavanja koji se može koristiti kao polazna osnova za urođnjavanje u akcionim dokumentima. Važno je napomenuti da se rodna komponenta treba prožimati kroz cijeli akcioni dokument, što će se osigurati inkorporisanjem podataka koji su dobijeni rodnom analizom u sam akcioni dokument. To praktično podrazumijeva da će se odgovori koji su dobijeni tokom rodne analize iz različitih tematskih područja za sektor demokratija i vladavina prava, unositi u tekst akcionog dokumenta u svim njegovim segmentima, gdje je to moguće.

Primjer dijela Akcionog dokumenta koji se odnosi na urođnjavanje dat je u tabeli 3.¹¹

⁷ Detaljno na str. 2.

⁸ Detaljno na str. 4.

⁹ Riječ je o osnovnom dokumentu za izradu akcionog programa koji sadrži opšte informacije o programu, jasno utvrđene ciljeve i očekivane rezultate, kao i strukturu provođenja programa (DEI, 2016). Obavezno sadrži i segment koji se odnosi na urođnjavanje (gender mainstreaming).

¹⁰ Urođnjavanje se opisuje u poglavlju 3 Akcionog dokumenta. U zavisnosti od sektora za koji se program priprema urođnjavanje se predstavlja u dijelu 3.4. ili 3.5.

¹¹ U Aneksu I (u prilogu Vodiča za integrisanje perspektive rodne ravnopravnosti u procesu IPA programiranja za sektor poljoprivrede i ruralni razvoj) data je pomoćna lista pitanja za urođnjavanje. U listi su navedena pitanja kojima se vrši urođnjavanje u odnosu na opšti i specifične ciljeve programa, ishode i rezultate. Takođe, pomoćna lista sadrži i pitanja za procjenu uticaja na rodnu ravnopravnost. Navedenu pomoćnu listu pitanja korisno je primjenjivati tokom cijelog procesa izrade akcionog dokumenta, kako bi se urođnjavanje uvelo od samog početka procesa izrade programa.

Tabela 3. Primjer urođnjavanja u Akcionom dokumentu za sektor demokratija i vladavina prava

3.5 Integrisanje rodni politika - <i>Mainstreaming</i> (Ovaj odjeljak mora biti uključen u ugovore o finansiranju)¹²
<i>Intervencije koje se finansiraju kroz ovu akciju promovisaće nediskriminatorne prakse i procedure kao i zabrane bilo kojeg oblika rodno zasnovanog nasilja, nezakonitu diskriminaciju, uključujući rasu, boju kože, vjeru, nacionalno porijeklo, političku pripadnost, pol, starost, bračni status, ili invalidnost; ekonomska i socijalna prava i osnaživanje djevojaka i žena; ravnopravno učešće i vođstvo. Dužna pažnja će se posvetiti poštovanju ljudskih prava i integraciji principa ljudskih prava u sve preduzete intervencije. Podržavajući osnovne principe promovisanja rodne ravnopravnosti i borbe protiv diskriminacije, učešće u akciji će biti zagarantovano na osnovu jednakog pristupa bez obzira na pol, rasno ili etničko porijeklo, vjeru ili uvjerenje, invaliditet, godine ili seksualnu orijentaciju. Posebnim aktivnostima osiguraće se promocija i učešće osoba sa invaliditetom.</i> <i>Uticao predložene akcije doprinijet će stvaranju okruženja za ostvarivanje ciljeva Strategije EU o ravnopravnosti polova 2021-2025 kao i Gender akcionog plana III, posebno u sljedećim tematskim oblastima: „Osiganje slobode od svih oblika rodno zasnovanog nasilja“ i „Promovisanje ravnopravnog učešća i liderstva“. Poseban fokus na prava žena dat je kroz Aktivnost 1.1. koja se odnosi na ishod 1 i ishod 2 što će stvoriti pretpostavku za zadovoljavanje svih uslova i potreba žena u području pravosuđa. Na ovaj način će se omogućiti human tretman ranjivih društvenih kategorija. Shodno navedenom, rodna perspektiva će se promovisati u domaćim politikama i intervencijama koje se finansiraju kroz IPA III i na taj način će bolje služiti potrebama građana, i žena i muškaraca. Kad god je to relevantno, specifične potrebe djevojaka i žena će se posebno uzeti u obzir, kroz rodno razvrstane statistike i pokazatelje i/ili rodno odgovorne budžete u skladu sa zahtjevima Strategije EU za rodnu ravnopravnost 2020-2025.</i> <i>Akcija će doprinijeti implementaciji Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine (GAP BiH), kao okvirnog strateškog dokumenta za uključivanje standarda rodne ravnopravnosti u sve oblasti društvenog života. GAP BiH usklađen je sa Strategijom Evropske unije za ravnopravnost muškaraca i žena i drugim relevantnim strateškim dokumentima Savjeta Evrope, Evropske unije i Ujedinjenih nacija. Uzimajući u obzir rodnu perspektivu tokom svih aktivnosti, ova akcija je u skladu sa gore navedenim relevantnim međunarodnim dokumentima i nacionalnim propisima.</i>

12 Za potrebe Vodiča prilagođeno iz Akcionog dokumenta izrađenog za IPA III prozor 1: Vladavina prava, osnovna ljudska prava i demokratija, Tematsko područje: Pravosuđe.

Aneks I: Pomoćna lista pitanja za urođnjavanje (gender mainstreaming)

Uticađ Opšti cilj	<i>Šira, dugoročna promjena kojoj aktivnost doprinosi na državnom, regionalnom ili sektorskom nivou, u političkom, socijalnom, ekonomskom i okolišnom globalnom kontekstu, akoja će proizaći iz intervencija svih relevantnih aktera i zainteresovanih strana.</i> • Da li je ravnopravnost polova jedan od opštih ciljeva kojima program/projekat želi doprinijeti? • Hoće li žene i muškarci (različitih starosnih i socioekonomskih grupa) imati jednaku korist od dugoročnih promjena? • Kako rodni odnosi na bilo koji način utiču na cilj programa/projekta?
Ishod(i) Specifični cilj(evi)	<i>Glavni srednjoročni uticaj intervencije s naglaskom na institucionalne i bihevioralne promjene koje su rezultat intervencije</i> • Da li ishod jasno upućuje na žene i muškarce i utvrđene nejednakosti između njih? • Da li intervencija može poboljšati pristup produktivnim resursima, uslugama, tehnologijama, obuci i mogućnostima zapošljavanja?
Ostali ishodi (gdje je to relevantno)	<i>Tamo gdje je relevantno, drugi kratkoročni uticaji intervencije s naglaskom na bihevioralne i institucionalne promjene koje proizlaze iz intervencije (npr.. ovdje se mogu uvrstiti prelazni ishodi)</i> • Da li ishod jasno upućuje na žene i na muškarce i utvrđene nejednakosti između njih? • Da li intervencija može poboljšati pristup produktivnim resursima, uslugama, tehnologijama, obuci i mogućnostima zapošljavanja?
Rezultati	<i>Direktni/konkretni proizvodi (infrastruktura, roba i usluge) isporučeni/proizvedeni kroz intervenciju (*Rezultati bi, u principu, trebali korištenjem jasne numeracije biti povezani s odgovarajućim ishodima)</i> • Da li rezultati odgovaraju na različite potrebe i prioritete žena i muškaraca, u skladu s nalazima rodne analize? • Da li rezultati osporavaju/ispravljaju postojeće rodne nejednakosti i diskriminatorne norme i prakse? • Da li raspodjela naknada uzima u obzir rodne uloge i odnose?

Procjena uticaja na ravnopravnost polova	<i>Utvrditi potencijalne efekte predloženog projekta/programa na ravnopravnost polova:</i> • Koje se utvrđene rodne potrebe/problemi rješavaju programom/projektom/zakonodavnom intervencijom? • Zašto se ova intervencija razmatra u ovoj konkretnoj situaciji? • Kako će intervencija doprinijeti ravnopravnosti polova? • Kako se to odnosi na postojeće ciljeve ravnopravnosti polova u sektoru demokratije i vladavine prava? • Kako će planirana aktivnost doprinijeti promjeni postojećih rodni uloga i očekivanja? • Kako će to uticati na utvrđenu rodnu segregaciju? • Kako će to uticati na učešće žena i muškaraca u pripremi, provođenju i praćenju politike? • Kako će to uticati na mogućnosti žena i muškaraca da učestvuju u donošenju odluka u području date politike?
--	--

Prilagođeno iz: Rodno osviještene politike u sektoru demokratije i vladavine prava, UN Women BiH (2020a).

Bibliografija:

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2020), *Žene i muškarci*, dostupno na: https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2020/FAM_00_2019_TB_0_BS.pdf, pristupljeno: 21.10.2021.

Centar za ravnopravnost polova Vlade Republike Srpske, <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrs/Pages/default.aspx>, pristupljeno: 19.10.2021.

Direkcija za Evropske integracije Savjeta ministara BiH - DEI (2016). *IPA II Pojmovnik*, Ur. Halilović, Z., Sarajevo.

EIGE (2020a), *What is gender analysis?*, <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-analysis?lang=sr> pristupljeno: 20.09.2021.

EIGE (2020b), *What is gender mainstreaming?*, <https://eige.europa.eu/gendermainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>, pristupljeno: 20.09.2021.

Evropska komisija (2020) EU Gender Action Plan III – a priority of EU external action, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2184, pristupljeno: 18.10.2021.

Federalni zavod za statistiku (2021). <http://fzs.ba/>

Republički zavod za statistiku Republike Srpske (2021). <https://www.rzs.rs.ba/>

Savjet ministara BiH (2018). GAP BiH za period 2018. do 2022.

UN (1995). *Pekinška deklaracija i platforma za akciju*

UN Women BiH, (2020). *Vodič za ravnopravnost polova i osvještene politike: Evropska unija i proces pristupanja*, Sarajevo.

UN Women BiH, (2020a). *Rodno osvještene politike u sektoru demokratija i vladavina prava*, Sarajevo.

**UN WOMEN JE AGENCIJA UJEDINJENIH NACIJA POSVEĆENA RODNOJ
RAVNOPRAVNOSTI I OSNAŽIVANJU ŽENA. KAO VODEĆA AGENCIJA U OBLASTI
ZAGOVARANJA ZA ŽENE I DJEVOJČICE, UN WOMEN JE USPOSTAVLJEN KAKO BI
SE UBRZAO NAPREDAK ZA ISPUNJAVANJE NJIHOVIH POTREBA ŠIROM SVIJETA.**

UN Women podržava zemlje članice UN-a u postavljanju globalnih standarda za rodnu ravnopravnost, i radi sa vladama i civilnim društvom na kreiranju zakona, politika, programa i usluga potrebnih za osiguravanje efektivnog implementiranja standarda koji će istinski koristiti ženama i djevojčicama širom svijeta. UN Women radi na svjetskom nivou da viziju Ciljeva održivog razvoja učini stvarnošću za žene i djevojčice i zagovara jednako učešće žena u svim aspektima života, fokusirajući se na četiri strateška prioriteta: Žene vode, učestvuju i imaju jednaku korist od sistema vlasti; Žene imaju prihod, sigurnost, pristojnu radnu i ekonomsku neovisnost; Sve žene i djevojčice žive život oslobođen od svih oblika nasilja; Žene i djevojčice doprinose i imaju veći utjecaj u izgradnji održivog mira i otpornosti, i imaju jednake koristi od sprečavanja prirodnih katastrofa i konflikata, kao i od humanitarnih akcija. UN Women također koordinira i promovira rad UN sistema u unapređenju rodne ravnopravnosti.

Zmaja od Bosne bb
71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
www.unwomen.org
www.facebook.com/unwomenbih
www.twitter.com/unwomenbih
www.instagram.com/unwomenbih